

Matvælapólitík

Bókin *Food Politics* eftir Marion Nestle hefur vakið verðskuldaða athygli. Nestle er prófessor við New York University og hefur auk fræðistarfa og kennslu skrifað bækur um matvælapólitík og næringu. Árið 2003 kom út bókin *Safe Food* sem fjallar um matvælaöryggi.

Matvælaframboðið í Bandaríkjunum er svo mikið að nær allir geta borðað mun meira en þeir þurfa. Í raun nægir framboðið til að fæða alla tvisvar. Það er því til mikils að vinna fyrir matvælaframleiðendur að markaðssetja og selja vörur sínar og allt tal um að minnka neyslu á tilteknum matvælum lætur þeim illa í eyrum.

Árið 2002 kom út áhugaverð bók eftir Marion Nestle sem heitir *Food Politics*. Bókin vakti mikla athygli en í henni fjallar Nestle um þau gríðarlegu áhrif sem matvælaframleiðendur í Bandaríkjunum hafa á heilsu og næringu almennings. Nestle þekkir málefnið af eigin raun. Árið 1986 vann hún að útgáfu viðamikillar skýrslu landlæknis um áhrif mataræðis á ýmsa langvinna sjúkdóma. (The Surgeon General's Report on Nutrition and Health). Á fyrsta degi í starfi fékk hún skýr skilaboð. Alveg sama hvað niðurstöður rannsókna sýndu máttu skilaboðin „borðaðu minna kjöt“ ekki koma fram í skýrslunni.

Áhrif matvælaíðnaðarins eru svo mikil að sögn Nestle að ráðleggingar stjórnvalda um næringu og mataræði hafa aldrei eingöngu verið byggðar á umhyggju fyrir heilsu almennings. Hagsmunir iðnaðarins eru alls ráðandi.

Ráðleggingar breytast lítið

Nestle bendir á að ráðleggingar um mataræði hafa lítið breyst í gegnum tíðina. Samt sem áður virðist almenningur illa upplýstur og jafnvel ringlaður þegar kemur að því að velja hollan mat. Skilaboðin eru misvísandi og jafnvel loðin og yfirvöld í Bandaríkjunum eyða litlu fé í að upplýsa og fræða almenning um næringu og hollt mataræði. Matvælaíðnaðurinn hefur mikil ítök og sinnir öflugri hagsmunagæslu á öllum stigum stjórnsýslunnar. Hagsmunaaðilar styrkja þingmenn með háum upphæðum, matvælaframleiðendur

(gosdrykkja- og skyndibitakeðjur) hafa átt greiðan aðgang að skólum landsins, matvælaframleiðendur kosta námsefni um næringarfræði og hið opinbera gefur ekki út manneldisráðleggingar án þess að framleiðendur skipti sér af orðalaginu.

Umdeild skýrsla

Árið 1977 kom út skýrslan „Dietary Goals for the United States“ með ráðleggingum um rétt mataræði. Í skýrslunni var lögð áhersla á að auka hlut kolvetna í fæðu í 55-60%, Fólki var ráðlagt að borða meira af fiski, fuglakjöti, grófu korni, ávöxtum og grænmeti en að sama skapi átti almenningur að minnka neyslu á kjöti, eggjum, smjöri, sykri og salti og skipta mjólk út fyrir léttmjólk. Skýrslan vakti gríðarlega sterk viðbrögð hjá framleiðendum sykurs, kjöts og eggja. Nautgripabændur kröfðust þess að skýrslan yrði afturkölluð og fannst ófært að almenningi væri sagt að borða minna af kjöti. Skýrslan var endurútfegin í lok árs 1977 og höfðu þá sumar ráðleggingar verið mildaðar. Í stað þess að segja „minnkaðu kjötneyslu“ var sagt „veldu kjöt, fuglakjöt og fisk sem mun leiða til minni neyslu á mettaðri fitu“. Fleiri skýrslur komu ekki frá þessari nefnd.

Má ekki segja: „Borðaðu minna“

Department of Health, Education and Welfare gaf út skýrsluna „Healthy People“ (Heilbriggt fólk) árið 1979 en á þessum árum voru flestir vísindamenn orðnir sammála um áhrif mataræðis á marga sjúkdóma, t.d. hjarta- og æðasjúkdóma og krabbamein. Í þessari skýrslu voru eftir sem áður ráðleggingar um aukna neyslu fisks, magurs kjöts, grófmætis, ávaxta og grænmetis og áhersla lögð á minni neyslu á fitu, sykri, salti og rauðu kjöti. Kjöt-, mjólkur- og sykurframleiðendur brugðust eftir sem áður ókvæða við og var þetta í síðasta skipti sem fullyrðing á borð við „Eat less red meat“

(Borðaðu minna af rauðu kjöti) var sett fram með þessum hætti í opinberar ráðleggingar. Nýjar leiðbeiningar komu út 1995 og aftur árið 2000. Áfram var þræfað um orðalag og aldrei talað um að borða minna af sykri eða fitu.

„Takmarkað“ ekki vinsælt orð

Nestle rekur ótal fleiri dæmi um bæklinga og ráðleggingar frá opinberum stofnunum þar sem varlega orðaðar ráðleggingar eins og forðastu of mikinn sykurl, borðaðu fjölbreytt fæði og vertu í kjörþyngd ollu samt sem áður fjaðrafoki.

Þegar unnið var að manneldisráðleggingum árið 2000 barðist sykuríðnaðurinn fyrir því að áfram yrði sagt „Choose a diet moderate in sugars“ (veldu mataræði með hóflegu sykurmagni) í stað: „Choose beverages and foods that limit your intake in sugars“ (veldu mat og drykk sem takmarkar sykurneyslu). Orðið „takmarkar“ féll sykuríðnaðinum ekki í geð og hann hafði sitt fram og ráðleggingum um sykurneyslu var ekki breytt.

Tengsl næringarfræðinga og matvælaframleiðenda.

Nestle rekur enn fremur tengsl næringarfræðinga og annarra sérfræðinga við matvælaíðnaðinn. Öll helstu og virtustu tímarit um næringu og heilsu reiða sig á styrki frá matvælaframleiðendum auk þess sem hagsmunaaðilar styrkja gjarnan rannsóknir og geta síðan túlkað niðurstöðurnar eftir eigin höfði. Fréttir af því að súkkulaði geti styrkt hjartað eða að léttvinsdrykkja auki lífslíkur geta allt eins verið úr könnunum sem súkkulaðiframleiðendur eða samtök vinfarmleiðenda kosta. Það fylgir hins vegar aldrei fréttinni.

Mataræði á ábyrgð einstaklinga

Matvælaframleiðendur í Bandaríkjunum benda gjarnan á að mataræði sé á ábyrgð einstaklinga og ríkisvaldið eigi ekki að

skipta sér af því hvað fólk borðar. Þá sé mataræði einstaklingsbundið og einsleitar ráðleggingar um mataræði eigi ekki við alla. Nestle svarar því til að ábyrgð neytenda sé mikil en hins vegar taka þeir ákvarðanir í markaðsumhverfi þar sem matvælaframleiðendur eyða svimandi háum upphæðum til þess að hafa áhrif á það hvernig almenningur borðar. Það hvað miklum peningum er varið í auglýsingar fer ekki fram hjá neinum. Hins vegar sjá fæstir þau sambönd sem matvælaframleiðendur hafa við þingmenn, opinberar stofnanir, háskóla og samtök ýmiss konar. Nestle spyr því hvort það sé ekki fullmikil einföldun að tala um að mataræði sé spurning um persónulegt frelsi á sama tíma og ítök og áhrif matvælaframleiðenda eru jafn mikil og raunber vitni.

Matvælaframleiðendur ekki gagnrýndir

Nestle bendir á að matvælaframleiðendur rétt eins og fyrirtæki sem selja sigarettur, lyf eða aðrar neysluvörur, setji hagsmuni hluthafa ofar hagsmunum neytenda. Markmiðið sé auðvitað fyrst og fremst að selja meira og auka hagnað. Að því leyti skera matvælaframleiðendur sig ekki úr. Hins vegar eru aðferðir tóbaks- og

lyfjaframleiðenda gagnrýndar mun meir en aðferðir matvælaíðnaðarins og það sé óeðlilegt í ljósi þess hversu mikilvægur málaflökkurinn er.

Breytt áhersla

Ef breyta á mataræði fólks til hins betra þarf fyrst og fremst að fræða fólk betur og auka „næringarlæsi“ almennings. Það þarf að brýna fyrir fólki að borða minna, jafnvel þótt slíkt sé óvinsælt hjá matvælaframleiðendum. Þá hafa framleiðendur í auknum mæli beint sjónum sínum að börnum með tilheyrandi markaðssetningu og er þá aukaatriði hvort um sé að ræða mat sem börn ættu yfirhöfuð að borða. Nestle telur einnig að banna eigi ruslfæðisauðlýsingar í barnatíma sjónvarps og í skólum og að skólasmötuneyti eigi að bjóða upp á mat sem uppfyllir manneldismarkmið. Þá á að banna villandi heilsufullrýðingar og gera matvælaframleiðendum skylt að gefa alltaf upp upplýsingar um næringarinnihald á matvælum. Miðað við lýsingu Nestle á ástandinu og þeim miklu áhrifum sem matvælaframleiðendur hafa í Bandaríkjunum er þó ekki ástæða til bjartsýni.

BP

Nýlega var samþykkt löggjöf í Kaliforníufylki sem bannar gos og ruslfæði í skólum. Hugmyndir og lagafrumvörp þessa efnis hafa áður komið fram en ekki náð fram að ganga. Skólarnir hafa fjárhagslegan ávinning af samvinnu við matvæla- eða gosdrykkjaframleiðendur en fyrirtækin styrkja skólana gegn því að fá aðgang að mikilvægum markaði, þ.e.a.s. börnum.

Matvælapíramítinn ruglingslegur fyrir börn

Fram til 1991 hafði verið stuðst við the „basic four“ eða fjóra helstu fæðuflokkana (mjólkurvörur, kornmeti, fisk og kjöt) án þess að gert væri upp á milli þeirra. Næringarfræðingar á vegum USDA (U.S. Department of Agriculture) unnu hins vegar að skýrari ráðleggingum í formi fæðupíramíta sem myndi senda skýrari skilaboð til almennings. Vegna harðra mótmæla frá kjöt- og mjólkurframleiðendum var hætt við að gefa út ráðleggingar í formi fæðupíramíta árið 1991. Þessi uppstilling fæðuhópa eftir mikilvægi hugnaðist ekki mjólkur- og kjötfremleiðendum sem mótmæltu ákaft.

Þegar hætt var við útgáfu fæðupíramítans gaf matvælaráðherrann þá skýringu að fæðupíramítinn væri ruglingslegur fyrir börn. Þessi útskýring þótti í hæsta máta ótrúverðug þar sem manneldisráðleggingar hafa aldrei verið hugsaðar fyrir börn. Málið vakti mikla athygli og beindi athyglinni að því tvöfalda hlutverki sem USDA hefur. En ráðuneytið er m.a. landbúnaðarráðuneyti og hefur hagsmuni bænda og framleiðanda að leiðarljósi auk þess að eiga að gefa út ráðleggingar til almennings um hollt mataræði. Þetta tvennt fer ekki alltaf saman.

Eftir miklar rannsóknir á því hvaða form (píramíti, fæðuhringur, skál) kæmi skilaboðunum best á framfæri kom í ljós að píramítinn hafði vinninginn. Hann var því formlega kynntur aftur til sögunnar 1992.